

Концептуалізація поняття «обмеження свободи»/ «позбавлення волі»: соціальні та освітні контексти

Марья Нестерова, Президент AREVE

24/04/2026

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or [name of the granting authority]. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Концептуалізація поняття

Обмеження свободи — це сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників, інституційних практик, норм, правил, соціальних очікувань і режимів контролю, які звужують можливості людини діяти, висловлюватися, навчатися, брати участь у спільному житті та реалізовувати власну суб'єктність.

.

Види обмежень

- **правові** - встановлені законом;
- **інституційні** - правила школи, університету, організації;
- **соціальні** - стигма, дискримінація, нерівність, бідність;
- **культурні** - тиск норм, традицій, очікуваних ролей;
- **психологічні** - страх, травма, вивчена безпорадність;
- **цифрові** - нагляд, алгоритмічний контроль, виключення з цифрового доступу.

Такий широкий підхід відповідає сучасному правозахисному та освітньому підходу, де **свобода пов'язується і з правами людини, і з реальними умовами доступу до освіти та участі.**

Соціальні контексти обмеження свободи

1. **Криза і війна.** У кризових станах свобода часто звужується під приводом безпеки, виживання, екстреного регулювання. Але саме в кризі особливо важливо не допустити дегуманізації людини.
2. **Соціальна нерівність.** Людина з низьким доходом, слабким доступом до освіти, цифрових ресурсів або соціальних мереж має менше реальної свободи, навіть якщо її права формально не скасовані.
3. **Стигматизація і дискримінація.** Мігранти, внутрішньо переміщені особи, люди у кризових психоемоційних станах, меншини, діти з особливими освітніми потребами часто стикаються не лише з відкритими заборонами, а з “м’якими” формами обмеження свободи: заниженими очікуваннями, патерналізмом, мовчазним виключенням.
4. **Цифровий контекст.** Сьогодні свобода пов’язана і з доступом до інформації, безпечним цифровим простором, захистом від нагляду й виключення.

👉 **Свободи без суспільства, без соціального контекста не буває.**

Ризики обмеження свободи

1. Індивідуальний рівень

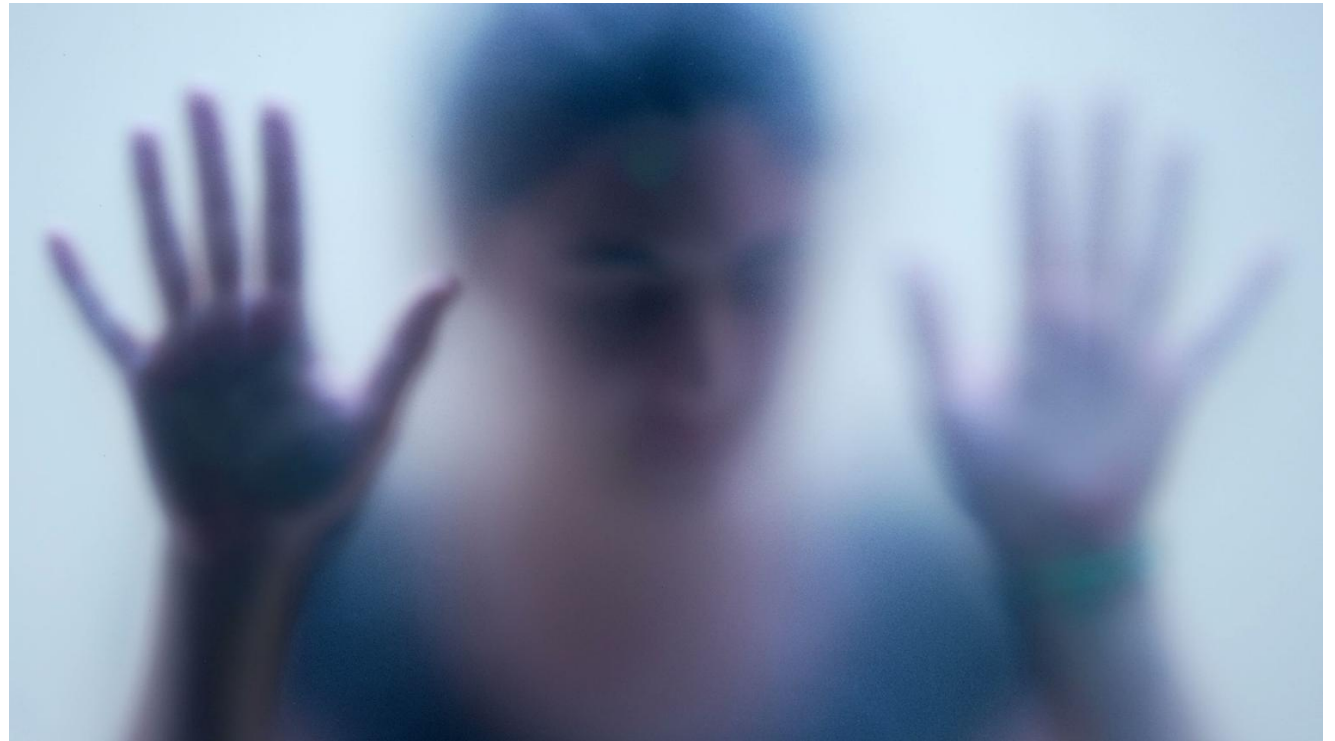
- зниження суб'єктності
- втрата ініціативи
- страх висловлювання

2. Соціальний рівень

- виключення з групи
- зниження довіри
- посилення нерівності

3. Освітній рівень

- приглушення критичного мислення
- формалізація навчання

Компаративний аналіз термінології

Порівняння ключових понять (EN — UA)

- **Freedom** = **Свобода** (*ширше поняття: права, можливості, самореалізація*)
- **Liberty** = **Воля** (*юридично визначена автономія та фізична свобода*)

Limitation / Restriction of freedom = Обмеження свободи

Deprivation of liberty = Позбавлення волі

👉 *Людина може формально мати свободу, але не мати реальних можливостей діяти*

Концептуалізація поняття «позбавлення волі»

Позбавлення волі - це стан, у якому особа фактично втрачає можливість вільно пересуватися і самостійно приймати рішення, внаслідок зовнішнього контролю або примусу.

Ключові ознаки:

- неможливість залишити простір
- постійний нагляд або контроль
- відсутність реального вибору
- підпорядкування зовнішній владі

- 👉 *Позбавлення волі = крайня форма обмеження свободи*

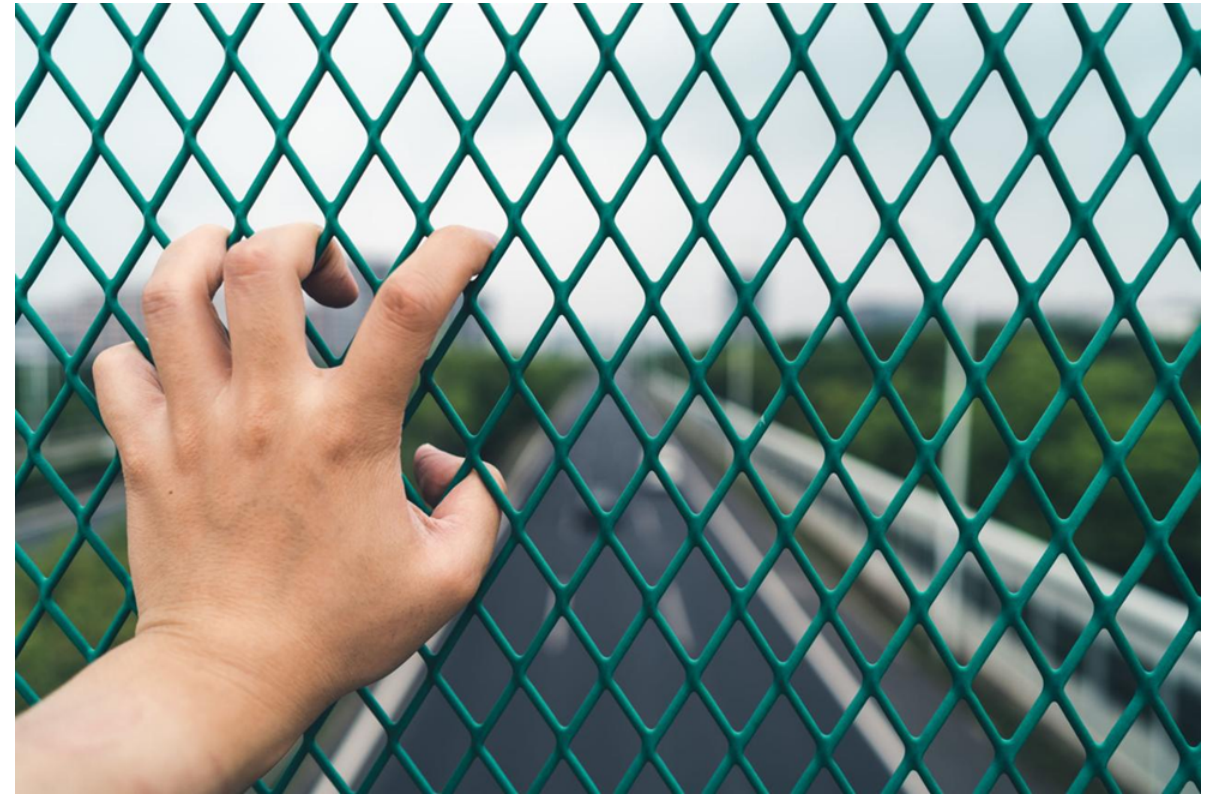
Критерії розмежування

Обмеження свободи:

- людина може залишити простір
- зберігається вибір (частково)
- контроль обмежень

Позбавлення свободи (волі):

- неможливо вільно залишити місце
- постійний нагляд або контроль
- відсутність реальної альтернативи.

Ризики позбавлення волі

1. Індивідуальні

- втрата суб'єктності
- психологічна травматизація
- залежність

2. Соціальні

- Ізоляція
- Стигматизація
- розрив соціальних зв'язків

3. Інституційні

- зловживання владою
- нормалізація контролю
- дегуманізація

Co-funded by the
European Union

Дякую за увагу!

Питання??

www.areve.org

areve.org@gmail.com